

УДК 811.161. 2
DOI: 10.32342/2523-4463-2020-1-19-6

М.І. ВЕНГРИНЮК,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

ФУНКЦІЇ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ГАРПЕР ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»)

У статті розкрито функційне навантаження та особливості вербалізації етнокультурних стереотипів у художньому тексті. На матеріалі роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника» доведено, що художній текст, у якому закодовано потужний експресивно-образний потенціал, здатний максимально виразно представити різні аспекти міжкультурної взаємодії, емоційно й переконливо розкрити особливості етнічних комунікативних контактів, «оживити» сприйняття «свого» і «чужого» у свідомості читача. З'ясовано, що в художньому тексті етнокультурні стереотипи виконують ряд функцій: кваліфікативно-оцінну, емоційно-репрезентативну, функцію внутрішньокмунікативної прогресії художнього тексту.

Зазначено, що роман Гарпер Лі «Вбити пересмішника» обрано для аналізу не випадково, адже тут найповнішою мірою представлено різні рівні взаємодії між представниками двох культур. За допомогою системи яскравих художніх образів авторка розкриває глибину проблеми, яка стосується сприйняття «інших» – людей, що належать до чужого етнічного середовища.

Встановлено, що з етнокультурними стереотипами, які функціонують за принципом бінарної опозиції «свій – чужий», тісно пов'язане позитивне і негативне оцінне маркування персонажів у художньому тексті. Акцентовано на тому, що етнокультурний стереотип може бути поштовхом для активізації різних емоцій персонажів, як-от: гніву, ненависті, роздратування, недовіри, страху тощо. Актуалізуючись у сильних позиціях художнього тексту, зокрема ключових діалогах і монологах, етнокультурний стереотип «працює» не тільки на розгортання комунікативних ходів комунікантів, а й за безпечення єдності і цілісності текстової канви.

Наголошено на тому, що в романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника» етнокультурний стереотип формує каркас для втілення ідейно-тематичного задуму автора – розкриття негативних наслідків насильства і расової нерівності в суспільстві.

Ключові слова: етнокультурний стереотип, функції етнокультурних стереотипів, внутрішньокмунікативна прогресія художнього тексту, бінарна опозиція «свій – чужий», оцінність.

В статье раскрыта функциональная нагрузка и специфика вербализации этнокультурных стереотипов в художественном тексте. На материале романа Харпер Ли «Убить пересмешника» отмечено, что художественный текст, в котором закодирован мощный экспрессивно-образный потенциал, способен максимально выразительно представить различные аспекты межкультурного взаимодействия, а также эмоционально и убедительно раскрыть особенности этнических коммуникативных контактов, «оживить» восприятие «своего» и «чужого» в сознании читателя. Установлено, что в художественном тексте этнокультурные стереотипы выполняют ряд функций: квалификативно-оценочную, эмоционально-репрезентативную, функцию внутренней коммуникативной прогрессии художественного текста.

Отмечено, что роман Харпер Ли «Убить пересмешника» выбран для анализа не случайно, ведь здесь в полной мере представлены различные уровни взаимодействия между представителями двух культур. С помощью системы ярких художественных образов автор раскрывает глубину проблемы, которая касается восприятия «других» – людей, принадлежащих к чужой этнической среде.

Установлено, что с этнокультурными стереотипами, которые функционируют по принципу бинарной оппозиции «свой – чужой», тесно связана положительная и отрицательная оценочная маркировка персонажей в художественном тексте. Акцентировано на том, что этнокультурный стереотип может быть импульсом для активизации различных эмоций персонажей (гнева, ненависти, раздражения, недоверия, страха и т. д.). Актуализируясь в сильных позициях художественного текста (ключевых диалогах и монологах), этнокультурный стереотип «работает» не только на развертывание коммуникативных ходов коммуникантов, но и на обеспечение единства и целостности текстовой канвы.

Отмечено, что в романе Харпер Ли «Убить пересмешника» этнокультурный стереотип формирует каркас для воплощения идейно-тематического замысла автора – раскрытия негативных последствий насилия и расового неравенства в обществе.

Ключевые слова: этнокультурный стереотип, функции этнокультурных стереотипов, внутренняя коммуникативная прогрессия художественного текста, бинарная оппозиция «свой – чужой», оценочность.

Узв'язку з посиленням міжкультурних контактів дослідження етнокультурних стереотипів – стандартизованих уявлень про певний етнос – набуло в сучасній лінгвістиці особливої актуальності.

Ще на початку ХХ ст. відомий американський журналіст, дослідник Волтер Ліппман зауважив, що наше бачення світу опосередковане стереотипами – певними мисленневими структурами, які дозволяють пристосовуватись людині до світу. Стереотипи, глибоко проникаючи в підсвідомість, спрощують уявлення про навколишню дійсність, формують ціннісні орієнтири, визначають межі «свого» (зрозумілого, перевіреного, очікуваного) і «чужого» (незвичного, сумнівного, ворожого).

Численні приклади, які наводить В. Ліппман, переконують, що в стереотипній картині світу люди і предмети займають чітко визначені місця. Для яскравішого пояснення психологічної природи стереотипу дослідник вдається до метафоричних засобів: «Ми почуваємо себе в цьому світі так, ніби вдома. Ми вписані в нього. Ми його складова частина. Нам відомі всі ходи і виходи. Тут усе неймовірно знайоме, нормальне, надійне. Гори та яри цього світу розташовані там, де ми звикли їх бачити» [1, с. 108]. Зрештою, зауважує дослідник, «якщо в цьому світі люди, яких ми поважаємо, виявляються негідниками, а ті, яких ми зневажаємо, – благородними, то такий світ діє на нерви» [1, с. 109].

Ідею про те, що будь-яка інформація проходить крізь щільний фільтр стереотипних уявлень людини про певний фрагмент дійсності, підтримують і сучасні науковці. Сьогодні вчення про стереотипи набуло інтерпарадигмального характеру і залучило до свого арсеналу дані з психології, етнології, етнолінгвістики і культурології. Учені намагаються подати якнайповнішу дефініцію поняття «стереотип», розкрити його різномірну структуру, функційне навантаження в мовленні та описати засоби вербальної актуалізації. До розкриття феномену етнокультурного стереотипу активно долучилися як вітчизняні [3; 4; 6], так і зарубіжні [2; 5; 8; 9; 10; 11; 12] дослідники.

Встановлено, що є різні види стереотипів. Етнокультурний вирізняється з-поміж інших тим, що відображає спільне й повторюване в баченні одного етносу іншим. Фінський дослідник Я. Лехтонен виділяє чотири різновиди етнокультурних стереотипів: прості авто- і гетеростереотипи (що ми думаємо про себе і про «чужих») та переносні авто- і гетеростереотипи (наші припущення про те, що «чужі» думають про нас і про себе). Учений ілюструє свої положення яскравими прикладами. Так, простий автостереотип фінів полягає в тому, що вони вважають себе працьовитими і чесними; простий гетеростереотип фінів пов'язаний з тим, що фіни вважають шведів гордими і самозакоханими. Переносний автостереотип фінів такий: фіни переконані, що шведи вважають їх (фінів) недолюдими і відсталими. Переносний гетеростереотип фінів: фіни вважають, що шведи оцінюють себе як розумних і цивілізованих [див.: 5].

Дослідник В.Б. Кашкін зазначає, що у всіх різновидах етнокультурних стереотипів потрібно вбачати єдиний стрижень – бінарну опозицію. Навіть визначаючи і оцінюючи іншу націю, народ завжди має на увазі себе, свої власні характеристики, свої кордони в поведінковому континумі [5].

На думку М.О. Шутової, етнокультурні стереотипи, існуючи у свідомості й підсвідомості людини, реконструюються й у мові – в етимологічному й переносному значеннях, в ідіомах, у синтаксичних конструкціях. Дослідниця зазначає: «Повна характеристика етнокультурних стереотипів складається з плану змісту і плану вираження мовних одиниць, що їх позначають. Це ті критерії, на основі яких встановлено семантичні (топіки), формальні (ідіоми) та формально-семантичні (формули) типи етнокультурних стереотипів...» [3, с. 212].

Для глибшого розуміння цього лінгво- та етнокультурного феномену наведемо кілька його дефініцій. Отже, етнокультурний стереотип – це:

– лінгвокультурна модель, поширена в певному лінгвокультурному середовищі, у якій зафіксовані уявлення цього середовища про певну націю [2];

– історично закріплений умовний образ, що існує у свідомості як стабільний знак і належить до суспільної і мовної норми [3];

– стандартизоване, узагальнене соціальне уявлення про представників етносу, що має емоційний складник і стійкість у часі і просторі [4].

Попри змістову і структурну багатоплановість, етнокультурні стереотипи характеризуються й функційною розмаїтістю. Дослідники виокремлюють такі функції етнокультурних стереотипів: пізнавальну, комунікативну, функцію захисту позитивної ідентичності [6]. Пізнавальна полягає в тому, що стереотипи слугують для спрощення міжетнічної диференціації та «економії» сприйняття в ситуаціях міжетнічної взаємодії. Комунікативна функція тісно пов'язана з прогнозуванням поведінки іншої етнічної сторони і, відповідно, встановленням психологічної комунікативної дистанції. С.В. Сердюк слушно зазначає: «У ситуаціях міжетнічної взаємодії стереотипи не так ініціюють поведінку, як служать «гідами» поведінки» [6, с. 12]. Функція захисту позитивної етнічної ідентичності ґрунтується на механізмі виховання у її представників почуття переваги родових етнокультурних цінностей.

На нашу думку, художній текст, у якому закодований потужний експресивний потенціал, здатний максимально виразно представити різні грані етнокультурної взаємодії, панорамно та емоційно вражально розкрити особливості етнічних комунікативних контактів, «оживити» рецепцію «свого» і «чужого» у свідомості читача та експлікувати функційну багатоплановість етнокультурних стереотипів. Це й зумовило вибір теми та матеріалу нашого дослідження.

Мета роботи – розкрити функційне навантаження та мовні засоби актуалізації етнокультурних стереотипів у художньому тексті.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1) виявити й описати функції, які виконують етнокультурні стереотипи в художньому тексті;

2) розкрити особливості вербалізації етнокультурних стереотипів у художньому тексті (на матеріалі роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника»).

Джерельною базою нашого дослідження послужив роман «Вбити пересмішника» відомої американської письменниці Гарпер Лі. Для аналізу цей твір обрано не випадково, адже тут найповнішою мірою представлено зіткнення двох діаметрально протилежних ментальних світів, до яких належать головні герої. Особливо гостро постає в романі проблема іншості – внутрішнього відторгнення індивідом усього чужого, яке сприймається як вороже. До кола проблем, які порушує Гарпер Лі, належать також і такі: відчуження людини в суспільстві через її расову належність, чітка стратифікація осіб відповідно до їхнього походження та ролі в спільноті, ригідність і упередженість громади у ставленні до людей з іншими кольором шкіри. За допомогою системи яскравих художніх образів авторка розкриває глибину проблеми, пов'язаної з рецепцією «інших» – тих, які не пов'язані з тобою спільністю ментальної картини світу. Увесь роман пронизує тема сегрегації людини за расовою належністю (*Шериф не наважився посадити Артура у в'язницю з неграми, тому його замкнули у підвалі суду* [7, с. 17]; *У світі існує чотири типи людей. Звичайні люди, як ми і наші сусіди, люди на кшталт Каннінгемів, що живуть у лісі, люди типу Юелів, що живуть на звалищі, й негри* [7, с. 309]; *Гадаю, ця жінка, ця місис Рузвельт, зовсім збожеволіла, просто розуму позбулася, коли приїхала сюди до Бірмінгема і спробувала посадити їх за свій стіл* [7, с. 319]).

Текст вибудовується довкола ряду етнокультурних стереотипів, які постають, на нашу думку, головним чинником внутрішньотекстової прогресії. Вони лежать в основі авторської оповіді та розгортанні комунікативних ходів персонажів. Опозиція «свій / чужий» зі свого боку формує смисловий каркас, який скріплює вузлові ідейно-тематичні центри тексту.

У романі йдеться про несправедливе звинувачення афроамериканця Тома Робінсона у згвалтуванні білої дівчини Меєли Юел. Усі намагання досвідченого і розумного адвоката Атикуса Фінча довести непричетність чоловіка до скоєння цього злочину не дали успіху. Суд присяжних виносить звинувачувальний вирок. Том Робінсон вибирає єдиний шанс звільнитися – втекти. Чоловік гине від кулі вартового. Темношкірому чоловікові «набридли всі ці шанси білих людей, і він вирішив скористатися власним шансом» [7, с. 321].

Смерть несправедливо звинуваченого Тома Робінсона не викликає подиву в білої частини населення округу. Переобтяжені вагою етнокультурних стереотипів, люди сприймають загибель темношкірого чоловіка як передбачуване:

Для Мейкома смерть Тома була типовою. Типово для негра зірватися і втікати. Типово для негрів діяти навмання, не думати про майбутнє, а отак чкурнути світ за очі при першій-ліпшій нагоді. Найкумедніше те, що Атикус Фінч міг домогтися його звільнення без покарання, але чекати? Це не для них. Ви ж знаєте, що вони за фрукти. Як прийшло, так і пішло. Ось цей хлопець, цей Робінсон, був одружений за законом і, кажуть, жив охайно й чисто, ходив до церкви, але все це тільки на поверхні, й він такий самий, як вони всі. Що з негра узяти?» [7, с. 327].

Як бачимо, у цьому текстовому сегменті подано перелік ідентифікаційних ознак, які експлікують стереотипне бачення афроамериканця білою частиною населення міста Мейкома. Повторення лексеми «типово» за принципом градації окреслює й увиразнює образ «чужого» – представника іншої культурної спільноти. Це людина, яка не вміє аналізувати, чинить навмання, не думає про майбутнє, піддається інстинктам, а не розуму. Однобокий погляд на поведінку особи, яка належить до протилежного табору, виявляє сутність етнокультурних стереотипів – спрощувати, протиставляти, давати поверхові узагальнювальні кваліфікації. У цьому контексті етнокультурний стереотип виконує **кваліфікативно-оцінну функцію**. Він сприяє виокремленню в образі персонажа певних стереотипно узагальнених рис і їх оцінному маркуванню, зазвичай зі знаком «мінус».

Етнокультурний стереотип функціонує за принципом бінарної опозиції. У художньому тексті він не тільки сприяє позитивній чи негативній характеристиці образів персонажів, а й забезпечує емоційно-експресивне відображення всього того, що представляє іншу культуру. Інакше кажучи, етнокультурний стереотип «працює» на відтворення емоційного стану персонажів у художньому тексті, виконуючи **емоційно-репрезентативну функцію**. Він є відправною точкою для актуалізації різних емоцій – від позитивних (головно щодо представників свого етносу) до негативних (зазвичай щодо «чужих»). «Стереотипи наповнені почуттями, які з ними асоціюються. Вони – бастион нашої традиції, і, заховавшись за стінами цього бастиону, ми можемо почувати себе в безпеці, – стверджує В. Ліппман і додає: – У свідомості, обтяженій упередженнями ... почуття нагадують киплячу лаву, яка захоплює за собою все, що трапляється їй на шляху» [1, с. 109].

У романі Гарпер Лі «Вбити пересмішника» події й ситуації, пов'язані зі стереотипним уявленням про афроамериканців, викликають у білої частини населення округу інтенсивно наснажену гаму почуттів:

1) роздратування (напр.: *...вони дуже знахабніли, ще трохи – і вони схочуть одружатися з нами* [7, с. 335]);

2) зневагу (*Хоча тобі навряд чи хочеться високо тримати голову, і не дивно, – з таким-от батьком* [7, с. 151]);

3) страх (*...я вже роки п'ятнадцять прошу округ очистити від чорномазих оте кубло, бо поруч з ними жити небезпечно* [7, с. 239]; *...жодна порядна жінка тепер не почувается безпечно у власному ліжку* [7, с. 317]);

4) ненависть (*У нас удома кажуть, що твій татусь – ганьба Мейкома, а того чорномазого слід повісити на водокачці* [7, с. 107]);

5) ганьбу (*...коли він став чорнолюбцем, нам уже і на вулицях Мейкома більше не можна буде показатися* [7, с. 115]);

б) недовіру (*Вважаю, це не надто гарна звичка, Атикусе. Це їх розбещує. Ти же знаєш, скільки вони базикають між собою. Все, що відбувається в місті, обговорюється в чорному кварталі ще до заходу сонця* [7, с. 215]).

Емоційне комунікативне тло аналізованого тексту підтримує ряд етнофобізмів, як-от: чорнолюбець, чорномазий, чорнолюбські нахили.

Отже, етнокультурний стереотип не тільки створює фон для посилення емоцій персонажів, а й є відправною точкою для формування загальної емоційної картини художнього тексту і реалізації його експресивної функції.

На нашу думку, з етнокультурними стереотипами також тісно пов'язана **функція внутрішньокмунікативної прогресії художнього тексту**: розгортання діалогів і монологів персонажів відбувається з опорою на етнокультурну комунікативну складову.

Розгляньмо такий сегмент художнього тексту:

Тітка зачекала, поки Келпурнія вийде до кухні, а тоді виголосила:

– Не розмовляй так у їхній присутності.

– Як «так» і в чийй присутності? – поцікавився Атикус.

– Так, як-от щойно, у присутності Келпурнії. Ти сказав, що Бракстон Андервуд зневажає негрів.

– Кел це і без мене знає. Як і весь Мейком.

...

– Все, що говорить за цим столом, може бути сказано при Келпурнії. Їй відомо, як багато вона важить для нашої сім'ї.

– Вважаю, це не надто гарна звичка, Атикусе. Це їх розбещує. Ти же знаєш, скільки вони базикають між собою. Все, що відбувається в місті, обговорюється в чорному кварталі ще до заходу сонця [7, с. 215].

Як бачимо, в основі розгортання діалогу – стереотипне уявлення одного з комунікантів про те, що темношкірих людей не можна вводити в коло свого спілкування, оскільки будь-яке сказане слово може бути неправильно й однобічно проінтерпретоване. Негативне оцінює ставлення до осіб з протилежного етнокультурного табору есплікується насамперед за допомогою граматичної заміни форми однини займенника «вона». Комунікант вживає форму множини («у їхній присутності», «це їх розбещує») з певною ілюктивною метою – деіндивідуалізувати особистість (служницю-афроамериканку Келпурнію) і наділити її поведінковими стереотипними рисами, властивими темношкірому суспільному прошарку населення округу. Розширює імпліцитне комунікативне тло розмови і лексема «так», яка актуалізує в контексті ряд латентних смислів – «відверто, щиро», «як з рівними», «без остраху».

В іншому випадку етнокультурний стереотип, покладений в основу розгортання діалогу, може зумовити актуалізацію комічної ситуації. Розгляньмо приклад:

– Де це вас носило, хіба ви не чули галасу?

– А що трапилося? – спитав Джемі.

– Містер Редлі стріляв у негра, який заліз у його город.

– Та невже? І убив?

– Ні, – відповіла міс Стефані, – він стріляв у повітря. Той від страху аж побілів. Каже, якщо хтось побачить тут білого негра, це той самий [7, с. 75].

Етнокультурне упередження «темношкіра людина здатна посягати на чуже майно» породжує в уяві мейкомців стереотипний образ злодія. Це однозначно один з представників афроамериканців. Комізм у діалозі забезпечує оксиморон «білий негр» та фразеологізм «побіліти від страху». Насправді ж у садибу містера Редлі проник не темношкірий.

Внутрішньокмунікативну прогресію роману «Вбити пересмішника» забезпечують не тільки діалоги, в основу розгортання яких покладено етнокультурний стереотип, а й монологи. Так, завершальна промова Атикуса Фінча на суді, спрямована на захист несправедливо звинуваченого Тома Робінсона, – це не тільки зразок експресивно й естетично вражального тексту, а й спроба подолати прірву, яку створюють етнічні упередження. Незважаючи на ряд переконливих і беззаперечних аргументів, які наводить адвокат, суд присяжних виносить звинувачувальний вирок. Причиною такого ірраціонального рішення стала глибоко вкорінена у свідомості людей система переконань, ціннісних установок і стереотипних

упереджень. «Я стверджую, що система стереотипів, що міститься в центрі наших кодексів, визначає, яку саме групу фактів ми побачимо, – зауважує В. Липпман, а далі слушно додає: – Якщо ми щось сильно ненавидимо, то легко пов'яжемо це причинно-наслідковим зв'язком з іншими речами, які ми теж ненавидимо чи яких боїмося» [1, с. 161].

Зі стереотипом, як зазначає дослідник В.Б. Кашкін, тісно пов'язаний т. зв. ефект випереджувальної інтертекстуальності – приписування співрозмовнику певних класифікаційних ознак ще до початку комунікації. Наслідки цієї антиципації прослідковуються впродовж усього комунікативного акту, події чи ряду подій [5]. Така особливість етнокультурних стереотипів покладена в основу розгортання завершальної промови адвоката Атикуса Фінча: *«Свідки звинувачення, за винятком шерифа округу Мейком, постали перед вами, джентльмени, і перед цим судом у цілковитій впевненості, що їхні свідчення ніхто не піддасть сумніву, у впевненості, що ви, джентльмени, повірите їм, виходячи з припущення – хибного припущення, – що всі негри брешуть, що всі негри загалом аморальні, що всі негри становлять загрозу для білих жінок...»* [7, с. 279].

Один із риторичних прийомів, який використовує Атикус Фінч, щоб переконати суд присяжних, – градація, в основу якої покладено нагромадження означального займенника «всі» та неозначеного займенника «деякі» (*...деякі негри брешуть, деякі негри аморальні, деякі негри становлять загрозу для жінок* [7, 279]).

Етнокультурний стереотип може бути **одним із важливих засобів забезпечення зв'язності і цілісності художнього тексту**. У нашому випадку, актуалізуючись у сильних позиціях роману «Вбити пересмішника» (ключових діалогах, завершальній кульмінаційній промові Атикуса Фінча, наскрізній репрезентації символу «пересмішник»), етнокультурний стереотип «працює» на забезпечення єдності текстових сегментів, позначених тим самим ідейно-тематичним спрямуванням. Інакше кажучи, етнокультурний стереотип пов'язує валентними зв'язками текстотвірні доміанти.

У ключі сказаного визначальним для забезпечення змістової та ідейної цілісності роману є образ пересмішника – пташки, у яку заборонено стріляти. Вбити пересмішника, який не завдає людям шкоди, а тільки співає їм на радість, – великий гріх. Наскрізним імпліцитним мотивом звучить ідея про те, що людина часом приймає неусвідомлені ірраціональні рішення, керуючись не здоровим глуздом, а своїми упередженнями, страхом бути не такою, як усі, – тим, що в романі означено займенниками «щось», «щось таке»: *Ті дванадцятьтеро людей, присяжні Тома, у повсякденному житті – розсудливі люди, але ти бачив, як щось встало між ними і розсудливістю. Те саме ти бачив тієї ночі під в'язницею. Та юрба розійшлася, але зовсім не тому, що вони дослухалися розуму, а тому, що там були ми. Є щось таке в нашому світі, від чого люди втрачають голову – вони не можуть бути справедливими, навіть якби й спробували* [7, с. 301].

Отже, етнокультурні стереотипи, відображаючи стандартизовані уявлення людей про певний етнос, виконують у художньому тексті ряд функцій: кваліфікативно-оцінну, емоційно-репрезентативну, функцію внутрішньоконунікативної прогресії художнього тексту (розгортання авторської оповіді, діалогів і монологів персонажів). Етнокультурний стереотип, актуалізуючись у сильних позиціях художнього тексту, може бути одним із важливих засобів забезпечення його зв'язності і цілісності.

Перспективою дослідження є виявлення й опис особливостей актуалізації етнокультурних стереотипів у різножанрових дискурсах.

Список використаних джерел

1. Липпман У. Общественное мнение / Уолтер Липпман ; пер. с англ. Т.В. Барчуновой. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
2. Некрасова А.Е. Этнические стереотипы в медийном дискурсе: механизмы интерпретации и попытка классификации / А.Е. Некрасова // Вестник Московского университета. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 2. – С. 141–147.
3. Шутова М.О. Контенсивно-формальна типологічна таксономія етнокультурних стереотипів / М.О. Шутова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2014. – № 1. – Т. 17. – С. 205–214.

4. Тяпкіна Н.І. Реалізація етнічних стереотипів у вітчизняному інформаційному просторі / Н.І. Тяпкіна, А.І. Лисак // Держава і регіони. Серія: Соціальні комунікації. – 2015. – № 3 (23). – С. 74–77.

5. Кашкин В.Б. Этнонимы и территория национальной души / В.Б. Кашкин, С. Пейхёнен // Русское и финское коммуникативное поведение. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 62–70.

6. Сердюк С.В. Функції етнічних стереотипів та їхня роль у формуванні етнічної ідентичності / С.В. Сердюк // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Теорія та історія культури. – 2001. – Т. 19. – С. 10–14.

7. Лі Г. Вбити пересмішника / Гарпер Лі / пер. з англ. Тетяни Некряч. – К.: Видавнична група КМ-БУКС, 2016. – 384 с.

8. Velchev I. The Overcoming of Ethnocultural Stereotypes in the Novella of Saladin and Melchizedek from Boccaccio's Collection of Novellas "The Decameron" (Instructional project) / I. Velchev // *Bulgarski Ezik i Literature-Bulgarian Language and Literature*. – 2020. – Vol. 62. – Issue 1. – P. 9–18.

9. Atkinson R. Liberating lawyers: Divergent parallels in *Intruder in the Dust* and *To Kill a Mockingbird* / R. Atkinson // *Duke Law Journal*. – 1999. – Vol. 49. – Issue 3. – P. 601–748.

10. Dare T. Lawyers, ethics, and 'To Kill a Mockingbird' (Harper Lee) / T. Dare // *Philosophy and Literature*. – 2001. – Vol. 25. – Issue 1. – P. 127–141.

11. Best R.H. Panopticism and the Use of "th Otherse" in *To Kill a Mockingbird* / R.H. Best // *Mississippi Quarterly*. – 2009. – Vol. 62. – Issue 3-4. – P. 541–552.

12. Rui Y.P., Fan Y. A moral criticism on the growing-up theme in *To Kill a Mockingbird* / Y.P. Rui, Y. Fan // *Foreign Literature Studies*. – 2006. – Vol. 28. – Issue 6. – P. 119–129.

THE FUNCTIONS OF ETHNOCULTURAL STEREOTYPES IN A LITERARY TEXT (BASED ON THE NOVEL "TO KILL A MOCKINGBIRD" BY HARPER LEE)

Myroslava I. Venhryniuk, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ukraine)

E-mail: myroslava-v@ukr.net

DOI: 10.32342/2523-4463-2020-1-19-6

Key words: ethnocultural stereotype, functions of ethnocultural stereotypes, intra-communicative progression of a literary text, «us – them» binary opposition, evaluation.

This article deals with the functions and features of verbalization of ethnocultural stereotypes in a literary text. The novel "**To Kill a Mockingbird**" by Harper Lee proves that a literary text, encoded with powerful expressive potential, can emphatically present different edges of intercultural interaction, panoramically and emotionally reveal the peculiarities of ethnic communicative contacts, "activate" the reception of "us" and "them" in the mind of the reader.

The novel "**To Kill a Mockingbird**" by Harper Lee has been analyzed for a good reason. It presents fully the collision of two diametrically opposite mental worlds, to which the main characters belong.

The article finds out that ethnocultural stereotypes perform the following functions in a literary text: qualitatively evaluative, emotionally representative, the function of intra-communicative progression of a literary text.

It has been established that the ethnocultural stereotype functions on the principle of binary opposition. Pursuant thereto, ethnocultural stereotypes are closely related to the positive and negative evaluation of characters in a literary text.

The ethnocultural stereotype not only contributes to the positive or negative characterization in a literary text but also provides an emotionally representative reflection of everything that embodies another or foreign culture. Stated another way, the ethnocultural stereotype "acts" to reproduce the emotional state of characters in a literary text. It is the initial point for different emotions actualization – from the positive ones (mainly for the representatives of their ethnic group) to the negative ones (mainly for "them" or "strangers").

Ethnocultural stereotypes have also been proven to be closely linked to the function of intra-communicative progression of a literary text. It indicates that the development of characters' dialogues and monologues is based on an ethnocultural communicative component.

An ethnocultural stereotype can be one of the important tools to assure the coherence, connectivity and integrity of a literary text. In the present case, actualizing in the strong positions of the novel "To Kill a Mockingbird" (key dialogues, the final culminating speech of a lawyer, open representation of the "mockingbird" symbol), the ethnocultural stereotype "operates" to ensure the unity of textual segments, marked by the same themes.

In this sense, the image of a mockingbird – a bird that is forbidden to kill – is crucial to ensuring the content and ideological integrity of the novel. It is a great sin to kill a mockingbird who does no harm to people but only sings to them and makes them happy. The implicit motive is the idea that people sometimes make unconscious irrational decisions, guided not by common sense, but by their prejudices, fear of not being ordinary.

References

1. Lippman, U. *Obshchestvennoe mnenie* [Public opinion]. Moscow, Public opinion Publ., 2004, 384 p.
2. Nekrasova, A.E. *Jetnicheskie stereotipy v medijnom diskurse: mehanizmy interpretacii i popytka klassifikacii* [Ethnic Stereotypes in Mass Media Discourse: Mechanisms of Interpretation and Attempt at Classification]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 19. Lingvistika i mezhkul'turnaja kommunikacija* [Journal of Moscow University. Linguistics and Intercultural Communication], 2009, no. 2, pp. 141-147.
3. Shutova, M.O. *Kontsenzyno-formal'na typolohichna taksonomiia etnokul'turnykh stereotypiv* [Intense and Formal Typological Taxonomy of Ethnocultural stereotypes]. *Visnyk KNUU. Serija Filolohiia* [Journal of Kyiv National Linguistic University. Philology], 2014, no. 1, vol. 17, pp. 205-214.
4. Tyapkina, N.I., Lysak, A.I. *Realizatsiia etnichnykh stereotypiv u vitchyznianomu informatsijnomu prostori* [Formation of Ethnic Stereotypes in the Media]. *Derzhava i rehiony. Sotsial'ni komunikatsii* [State and Regions. Social Communications], 2015, no. 3 (23), pp. 74-77.
5. Kashkin, V.B., Pjojhonen, S. *Jetnonimy i territorija nacional'noj dushi* [Ethnonyms and Territory of the National Soul]. *Russkoe i finskoe kommunikativnoe povedenie* [Russian and Finnish Communicative Behavior]. Voronezh, VGTU Publ., 2000, pp. 62-70.
6. Serdiuk, S.V. *Funktsii etnichnykh stereotypiv ta ikhnia rol' u formuvanni etnichnoi identychnosti* [Functions of Ethnic Stereotypes and their Role in the Formation of Ethnic Identity]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universitetu Kyivo-Mohilanska akademii. Teoriia ta istoriia kul'tury* [NaUKMA Research Papers. History and theory of culture], 2001, no. 19, pp. 10-14.
7. Li, H. *Vbyty peresmishnyka* [To Kill a Mockingbird]. Kyiv, KM-BUKS Publ., 2016, 384 p.
8. Velchev, I. **The Overcoming of Ethnocultural Stereotypes in the Novella of Saladin and Melchizedek from Boccaccio's Collection of Novellas "The Decameron"** (Instructional project). *Bulgarski Ezik i Literature-Bulgarian Language and Literature*, 2020, vol. 62, issue 1, pp. 9-18.
9. Atkinson, R. **Liberating lawyers: Divergent parallels in Intruder in the Dust and To Kill a Mockingbird.** *Duke Law Journal*, 1999, vol. 49, issue 3, pp. 601-748.
10. Dare, T. Lawyers, ethics, and 'To Kill a Mockingbird' (Harper Lee). *Philosophy and Literature*, 2001, vol. 25, issue 1, pp.127-141.
11. Best, R.H. Panopticism and the Use of "th Otherse" in To Kill a Mockingbird. *Mississippi Quarterly*, 2009, vol. 62, issue 3-4, pp. 541-552.
12. Rui, Y.P., Fan, Y. A moral criticism on the growing-up theme in To Kill a Mockingbird. *Foreign Literature Studies*, 2006, vol. 28, issue 6, pp. 119-129.

Одержано 12.12.2019.